

ИНТЕРВЈУ СА ВЛАСТОМ ЦЕНИЋЕМ

Власта Ценић, проф. српског језика у ОШ „Вук Караџић” у Дољевцу није обичан наставник српског језика. Он је пример залагања, пожртвовања, креативности и доброте. Његови ученици воле не његов предмет, већ језик, књижевност и културу свог народа. Власта је диван колега, одличан организатор, прави српски домаћин гостима из Србије и земаља окружења на *Песничким сусретима просветних радника писаца за децу* у Дољевцу, које он организује већ две деценије. Радо је виђен гост школских библиотека, установа и удружења широм Србије и Балкана, најпожељнији сарадник свима који имају добре и напредне идеје. Својим песништвом, односом према народној традицији и језику свог краја, као „чувар призренско-јужноморавског дијалекта“, Власта је већ обезбедио место у културној заоставштини Срба, а својом подршком неговању читалаштва и развијању љубави према књигама уписао се у најпожељније сараднике школских библиотекара. Задовољство је било за *Школски библиотекар* разговарати са њим.

Школски библиотекар: Пре пар месеци једна група Ваших пријатеља и колега помогла Вам је да приредите вече у част 30 година књижевног стваралаштва (и 60. рођендана 😊). Кад писац, песник, наставник, чувар народног говора... подвлачи неке рачуне, на шта је најпоноснији?

Власта: Као што је мој покојни отац Коле прикупљао откосе у навилјке, па у пласт, а онда све у стог, тако и ја 30 година прикупљах песме, сдохватице, дошаптавалице детињства, у откосе, навилјке, пластове, па у стог – што свака моја књига и јесте. За децу и одрасле. Песма за децу није ни изнад ни испод, она је у срцу поезије. Зато се радујем што моје песме додирују срца и младих и старих. Њима се одужујем родитељима, учитељима, родном селу Кочану, завичају, свом језику и, пре свега, неувелом детињству. На то сам поносам, што сам остао доследан свих тридесет година својој поетици, селу, детињству, његовој ведрини и сети, дијалекту којег се нисам постидео ни једног трена, што нисам само писац за децу. Поносим се и сусретима са великим именима наше књижевности, од којих сам учио како се пише, како се воле деца, како се односи према њима, према књизи уопште. А најпоноснији сам на велики број пријатеља просветних радника које сам стекао захваљујући писању. (Па и на оне поменуте у питању, који су ми јубилеј учинили троструко лепшим и важнијим!)

Школски библиотекар: Стваралаштво на дијалекту прати оно на књижевном језику, али чини ми се, да нико пре Вас није на такав начин, присно, искрено, а опет јасно, сугестивно и препознатљиво говорио деци. Како сте одлучили да пишете говором свог краја?

Власта: Одговорићу речима драгог професора Славољуба Обрадовића, који ће нам махнути иза неког облака: „Писати на дијалекту значи исто што и призивати речи, тражити их испод пепела заборава, на местима где су, недужне, заноћиле и замрле, извлачити их поново на светлост, удахњивати им живот који су некада живеле. Тако, тим мукотрпним откривањем језичког блага и складањем забрављених речи у песму, дијалекатска поезија постаје метафора продужених асоцијација, а песници потврђују да управо те речи из безмерне даљине и даље носе у себи експресивно значење.“ Писац дијалекатске књижевности не измишља језик, он се само служи говором свога народа. Ова књижевност обнавља значење и лепоту језика и потврђује да праве речи не нестају заувек.

Оне су на дохвату ако песник има довољно слуха да их чује и у тишини која их је оковала и удаљила од човека. Узалуд нам покатакд стара реч, како би рекао Стеван Раичковић, „бруји под челом“ кад се стидимо да је употребимо, те тако свесно одбацујемо језик који је завештање које су нам у наслеђе оставили преци. То завештање као амајлију чувам пишући говором свог детињства. Почео сам тачно пре 30 година, када сам пожелео да опишем своје босоноге дане. Сасвим природно ми је било да морам користити језик куће, језик кочанских улица, јер само тако могу у потпуности да дочарам звуке, мирисе и слике тог бескрајног детињства.

Школски библиотекар: Да ли је теже остварити везу са младим читаоцима обраћањем на дијалекту?

Власта: У српској поезији за децу мало је књига написаних на дијалекту. Један од разлога је страх песника и несигурност у смислу како ће деца прихватити поезију у којој је много заборављених речи. Ово се посебно односи на младе читаоце који живе у урбаној средини, те је разумљиво да је пријем дијалекатске поезије отежан. Међутим, ја сматрам да то није непремостива препрека. На крају књиге треба деци понудити речник заборављених речи. Или CD са аутентичним казивањем стихова, како би утисак био потпун. Већ три деценије дружим се са децом и села и града, чак и ван наше земље, и могу са поносом рећи да деца воле да чују тај архаичан звук. Можда не разумеју сваку реч, али осете мелодију, ритам, ведрину. У одбрану употребе народног језика, наводим податак да су најгледаније хумористичке серије на телевизији управо оне у којима главни јунаци говоре својим матерњим језиком. Многи такви јунаци омиљени су одраслима, али и деци. Књижевност на дијалекту – али за децу, одавно је присутна у хрватској књижевности. Песама за децу на дијалекту има и у њиховим читанкама и лектури за основну школу. То није случај са српском књижевношћу. Зато ме је окрилатио Добрица Ерић када је у једном новинском интервјуу, наводећи групу писаца који су стасали за лектуру, навео и моје име. У овом миленијуму, чини се, да ће дијалекатска књижевност све више бити насушна потреба, јер прошлост је неумољива, а заборав је погубан за национални идентитет, не само српског народа.

Школски библиотекар: Широм Србије школске библиотеке редовно Вам отварају врата. Како сарађујете са школским библиотекарима?

Власта: У једном интервјуу Душан Радовић каже: „У детињству све нам је гладно: и очи, и уши, и срце. Наша је дужност да хранимо ту глад!“ То је највећа и најлепша, света дужност библиотекара. Зато се радујем сваком њиховом позиву да се сретнемо са читаоцима. У време нашег интервјуа, стигао је позив из врањске библиотеке да у оквиру Светосавске недеље са Виолетом Јовић обиђемо све школе у Врању и око Врања. Ми то са радошћу чинимо. Како смо то у нишкој библиотеци потврдили на радионици са децом читаоцима и ствараоцима – Библиотека је наша друга кућа. А библиотекарњи наши другари. Сад се присећам библиотекара из Андрићеве приповетке „Књига”. Хајде да заједно прочитамо њен делић.

„Трећи разред гимназије доноси бар једну пријатну ствар: право да из школске библиотеке узме књигу из лепе и научне библиотеке. Првог уторка после подне он је међу првим стајао пред закључаним вратима библиотеке...” Кад се професор појавио, ђаци из виших разреда први су дошли на ред. Дечака је бунио професоров подругљив начин о тако великим и свечаним стварима као што су књиге. Из размишљања о томе шта све има у тим књигама, пренуо га је професоров глас:

Јеси ли ти дошао да спаваш овде или да узмеш књигу? Грубо пробуђен, ухваћен у маштањима као у кривици, он је био збуњен и уплашен. Нарочито се бојао да му професор не надене неки подругљив надимак, јер је имао обичај да то чини.

Дечак испрепадан једва прозбори да би хтео књигу о путовањима. Професор, прво заједљиво каже да наш јунак не зна шта жели, и да му књигу са насловом: Експедиција у поларне крајеве. Помало разочаран хладним односом библиотекара, разгледао је слике хладних предела и корачајући низ степениште, стаде на један излизан степеник, паде, али дочека се на руке, но испусти књигу. Кад ју је погледао, видео је да се искоричила. Од тог тренутка за овог дечака настаје прави пакао у души. Брзо је покупио делове књиге, осврнувши се да га неко не види.

– Кад је дошао кући, оставио је одмах злосрећну књигу као непријатан терет на дно свога ђачког ковчега. “

Данашња деца немају такав страх од оваквих библиотекара. Нисам срео намрштеног, тмурног библиотекара. Сви су ведри, насмејани, стрпљиви и увек са добрим саветима и препорукама. Таквог библиотекара увек и замишљам у царевини књига.

Школски библиотекар: Шта мислите о статусу школских библиотекара? Да ли библиотеке имају статус у школи какав заслужују? Како то мењати/постићи?

Власта: Мислим да нису добро сагледане. Не бих да причам више о томе, јер сам огорчен. И речи би ми биле љуте. Мој сан је био да радим у школској библиотеци, али... Често је то место било идеално за попуњавање норме неким радницима. На срећу, то се мења. Сада ја у дољевачкој школи библиотекар једна дивна вредна професорка српског језика, омиљена код деце, и полако се увиђа колико је тај школски кутак важан и потребан. Како смо чули на сусретима библиотекара: школска библиотека треба да буде кључ прошлости и садашњости и будућности. Али, остаје нам, опет, онај исти закључак: оптимизам. Добиће школске библиотеке статус који заслужују.

Школски библиотекар: Да ли деца воле да читају?

Власта: Воле! Наравно, не сви, али је то изазов за библиотекарe, учитеље и професоре књижевности. Да их усмеримо, да афирмишемо лепоту књижевне уметности. Снагу писане речи. У ери информационих технологија, морамо се сви борити да књига у класичном облику преживи. Ја верујем у то! Зато из моје чаробне торбе сваког дана извири нека занимљива књига. Деца воле да виде свог наставника како се дружи са књигом. Повратак домаћој лектури, прави избор, књиге по мери детета 21. века, спас од кича и неукуса, пажљив приступ, помирити модерно и традиционално и биће више читача.

Школски библиотекар: Шта са домаћом лектиром – дела, одломци, нови наслови?

Власта: Довољно је погледати читанке од 5. до 8. разреда и схватити да тамо „царује одломак”, или, како је духовито рекла Марина Токин, „данас се давимо у мору поезије уз по коју бајку и приповетку (у одломку), понеки одломак драме, романа, а врло често су ту и одломци одломака, без главе и репа...” Зато желим да опет поделим радост због акције која је рођена овде на југу Србије, у Алексинцу. Зове се тако једноставно, а тако узвишено – ЧИТАЛИЋИ. Са ентузијазмом и намером да покаже да се данас у нашим школама још увек чита, покренута је као пројекат „Читалићи 2013”, а ево траје и данас на радост деце, наставника, библиотекара и његових донатора. Сваке године је све више школа у акцији. Значи, има наде за књигу!

Школски библиотекар: Постоји тренд у савременој српској књижевности да се придобије читалац на сваки начин, па и сленгом, некултуром, банализованошћу? Како се борити за праве вредности – као писац, као родитељ, као библиотекар, као наставник?

Власта: Упорношћу! Сви заједно, на истом задатку, са истим циљем. Прваци да бесплатно користе књиге из библиотеке, вратити сјај и значај домаће лектире, преуредити библиотечке просторије, да буду пријатан кутак за сусрет са књигом, популарисати добру књигу, ствараоци да чешће обилазе школе, ма и најудаљенију сеоску библиотеку, набавити Библиобус, као нпр. Алексинчани... Има много могућности. Али опет долазимо до важности да то треба да препозна и држава.

Школски библиотекар: Ви сте аутор једне манифестације која траје скоро 20 година и која повезује просветне раднике балканских простора. Ради се о Сусретима просветних радника – књижевних стваралаца за децу. Да ли је сарадња услов победе?

Власта: Увек! Као и у спорту. Као и у народној мудролији – Што је коло веће, боље се окреће.

Школски библиотекар: Несебично делите своје драмске текстове са колегама, шаљете песме деци рецитаторима, поклањате књиге чешће него што их продајете, нема песника са Балкана који није био гост Ваших Сусрета или коме Ви нисте били гост на неком фестивалу, промоцији, сусрету. Како „пуни” батерије увек насмејани стваралац, омиљени сарадник, неискварени пријатељ, пожртвовани чувар народног говора?

Власта: Понекад ме зароби страх, брига за човека XXI века. Не, не бојим се људи, већ нељудског у њима. Овај свет болује од недостатка љубави, разумевања, човечности. Некад ме притисне брдо туге због неправде коју је неко учинио тога дана око мене или мени. Најчешће у друштву месеца и звезда гледам живот уназад. Тако су настале све моје песме, као сећања на босоноге дане детињства. А онда се тргнем – Еј, сутра је нови дан! Па, завејан пахуљама сна, лагано склапам очи. Али не без наде. Верујем у сунчано јутро! Верујем да ће мој унук Новак заиграти за репрезентацију Србије у фудбалу! Верујем да ћу ја бити на трибини и навијати... И тако се у утакмици са детињством, бавим дединством. Како је то лепше рекао Мошо Одаловић, мој друг са песничких ливада: „У томе и јесте песникова привилегија: потроши детињство, а све му остане у некој строфи, стиху. Код дечјег песника посебно...“ А онда дођу сусрети са децом, што у школи на редовној

настави, што по Србији. Сусрети са песницима, са колегама просветарима. Путовања, потере за пејзажима, обиласци разних места, тада се батерије троше, али и пуне енергијом која снажи, оплемењује.

Ево, управо сам објавио Цветник песништва о оцу за децу и младе **МОЈ ОТАЦ ХРАНИ ПТИЦЕ** (издавачи су „Лијепа ријеч“ из Тузле и Културно просветно друштво „Троречје“ из мог Кочана). Старомодно је уверење да је мајка важнији родитељ од оца, да је отац у другом плану, што се тиче потомства и његовог васпитавања. Овим избором песама желим да одам поштовање оцу, заштитнику породице, бићу које је, као и мајка, „стуб око кога се увија и подиже до зрења крхко биће детета“ (Воја Марјановић). Улога оца у животу детета важна је управо колико и улога мајке. Биолошки, мајка је прва особа која треба детету. Мајка му омогућава опстанак тако што му даје храну и себе (дете и мајка су били уско повезани девет месеци и ту везу је тешко заменити). Али како дете расте, потреба за оцем постаје све већа, и отац има све важнију улогу. Отац, глава породице, домаћин, заштитник и чувар дечјег света и снова, бедем, ведри дух детињства, маштар, неуморни забављач и мађионичар, ветар да снагом напуни једра, светионик, путоказ... Зато сам десетак година прибирао, сакупљао песме о татама. Многи су ме храбрили у овом послу. Песник Влада Батинић, на пример, писао ми: „Очеви су некако више епски ликови, па их је поезија изузев народних епских песама доброно маргинализовала. Зато, драги мој пријатељу, само напред, исправи ту дискриминацију и покажи млађаним читаоцима да очеви могу и те како бити лирски јунаци. Покаткад трбушасти, проћелави, незграпни, расејани, мргуди, али уистину племенити, брижни и љубави препуни за своју породицу. Срећно!“ Е, али сада сам на новом задатку, никад одмора, батерија увек пуна! Као дугогодишњи професор српског језика, схватио сам да деца најбоље уче кроз игру. А позоришна игра је права ствар за то. Играмо се, глумимо, забављамо, али и много тога сазнајемо о себи и другима, о целом свету, о животу... Игроказ, казивање игром. Управо сам понудио издавачу збирку игроказа за школске и друге приредбе. Текстови говоре о догађајима у школи и породици, о важним темама одрастања, детињства, о дечјим осећањима и размишљањима. Писани су за разне прилике, прате дешавања у школи, прославе, значајне датуме, поређао сам их сезонски, по месецима. Ликови су из дечјег окружења. Деца могу глумити себе, али могу и одрасле,

воле они то. Видели сте, сигурно, неку унуку у бакиној хаљини или на тетиним штиклама! Предлажем да понекад ликове одраслих играте баш учитељи и професори. Тако ће заједно са децом уживати у овом културном чину. Опет ће бити деца. Знате и оно да „учитељ најбоље васпитава својим делом“. Као што су то знали моји драги учитељи Евица и Миодраг Станковић у мом родном Кочану.

Школски библиотекар: Порука библиотекарицама после десет година њихове удружене борбе за бољи статус и професије, и књиге, али и школске библиотеке?

Власта: Превазиђено је размишљање да су библиотеке магацини књига. Зато још једном велико ХВАЛА библиотекарицама наше земље. Друштво би морало да да још већи значај библиотекама, очувању књижног фонда и културног блага, јер све то представља чување нације и националног идентитета. Неопходно је улагање у културу да би био сачуван значај библиотеке, важно је улагање у очување и унапређење библиотечног фонда. Мислим на дигитализацију завичајних збирки, старих и ретких књига, као и оних које су важне за српски национални идентитет и очување културног блага. Библиотеке су данас подршка сваком облику образовања, а школске су веома важне у свему томе.

Разговор водила

Маја Радоман Цветићанин